

ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ ТА САМОРЕАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ СЕРЕДНЬОЮ МЕДИЧНОЮ ОСВІТОЮ

В. С. Петрова

*Тернопільський національний медичний університет
імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

Вступ. На сьогодні спостерігають тривожну тенденцію щодо скорочення загальної чисельності середнього медичного персоналу в системі медичного обслуговування населення. Співвідношення фахівців лікар – медсестра не відповідає потребам системи охорони здоров'я. Зменшення числа фахівців сестринської справи спричинює збільшення навантаження і, в кінцевому результаті, призводить до зниження якості роботи.

Мета роботи – виявити проблеми професійного зростання майбутніх фахівців сестринської справи в медичному коледжі та обґрунтувати напрями їх розв'язання.

Основна частина. Для досягнення поставленої мети і виконання завдань дослідження використано комплекс соціально-гігієнічних методів: контент-аналіз нормативних документів, статистичний метод, соціологічний метод – проведено анкетування студентів 2–4 курсів, які навчаються на базі Миколаївського базового медичного фахового коледжу Миколаївської обласної ради (всього 42 респонденти).

Висновки. На основі систематизації інформації, отриманої в межах дослідження, визначено основні напрями, що сприяють професійному зростанню та самореалізації майбутніх фахівців сестринської справи. Важливим напрямом діяльності медичної організації є створення умов професійного зростання та самореалізації випускників. З метою забезпечення умов професійного зростання та самореалізації фахівців із середньою медичною освітою керівникам медичних організацій необхідно реалізувати низку заходів. До таких заходів належать: створення сприятливих умов праці, сучасне матеріально-технічне оснащення робочого місця, надання соціальних гарантій, сприяння формуванню позитивного психологічного клімату в колективі, застосування різних форм мотивації трудової діяльності. Встановлено, що основними напрямками, які сприяють професійному зростанню та самореалізації майбутніх фахівців сестринської справи, є вдосконалення діяльності освітніх організацій (медичних коледжів) у сфері професійної орієнтації, формування теоретичних знань і практичних навичок, сприяння працевлаштуванню та його моніторингу, активізація роботи медичних організацій щодо створення умов професійного зростання та самореалізації середнього медичного персоналу і спільна діяльність з розвитку особистісних та професійних якостей, адаптації молодих фахівців і сприяння процесу становлення середнього медичного працівника. Зібрані та систематизовані думки респондентів, опитаних у межах дослідження, є цінним матеріалом для формулювання рекомендацій щодо впровадження ідеї професійного зростання та самореалізації майбутніх фахівців сестринської справи в медичних коледжах і медичних організаціях.

Ключові слова: професійне зростання; самореалізація; фахівці сестринської справи; медичні коледжі; медичні організації.

PROBLEMS OF PROFESSIONAL GROWTH AND SELF-FULFILLMENT OF FUTURE SPECIALISTS WITH SECONDARY MEDICAL EDUCATION

V. S. Petrova

I. Horbachevsky Ternopil National Medical University

Introduction. Today, an alarming trend is being observed regarding the reduction of the total number of secondary medical personnel in the public health care system. The doctor-nurse ratio does not meet the needs of the health care system. A decrease in the number of nursing specialists causes an increase in workload and, ultimately, leads to a decrease in the quality of work.

The aim of the study – to identify the problems of professional growth of future nursing specialists in the medical college and to substantiate the directions of their solution.

© В. С. Петрова, 2023

The main part. To achieve the set goal and fulfill the tasks of the research, a complex of socio-hygienic methods was used: content analysis of regulatory documents, statistical method, sociological method – a questionnaire was conducted among students of 2–4 courses studying at the base of the Mykolaiv Basic Medical College of Mykolaiv Regional Council (total 42 respondents).

Conclusions. Based on the systematization of the information obtained within the scope of the study, the main areas contributing to the professional growth and self-realization of future nursing specialists have been determined. An important area of activity of the medical organization is the creation of conditions for professional growth and self-realization of graduates. In order to ensure conditions for professional growth and self-realization of specialists with secondary medical education, heads of medical organizations need to implement a number of measures. Such measures include: creation of favorable working conditions, modern material and technical equipment of the workplace, provision of social guarantees, promotion of the formation of a positive psychological climate in the team, application of various forms of motivation of labor activity. It was established that the main areas contributing to the professional growth and self-realization of future nursing specialists are the improvement of the activities of educational organizations (medical colleges) in the field of professional orientation, the formation of theoretical knowledge and practical skills, the promotion of employment and its monitoring, and the activation of the work of medical organizations in creating conditions for professional growth and self-realization of mid-career personnel and joint activities for the development of personal and professional qualities, adaptation of young specialists and promotion of the process of becoming a mid-career. The collected and systematized opinions of respondents interviewed within the scope of the study are valuable material for formulating recommendations regarding the implementation of the idea of professional growth and self-realization of future nursing professionals in medical colleges and medical organizations.

Key words: professional growth; self-realization; nursing specialists; medical colleges; medical organizations.

Вступ. Збільшення кількості пацієнтів, «ускладнення» характеру захворювань, від яких вони страждають, вимагають своєчасних та якісних діагностичних і лікувально-профілактичних заходів. Оптимізація системи догляду за пацієнтами, її вдосконалення, підвищення якості та доступності визначаються як основні напрями діяльності фахівців сестринської справи [1, с. 4]. З огляду на це, перед багаторівневою системою професійної медсестринської освіти постають складніші завдання, які потребують інноваційного підходу до питань розвитку особистості майбутніх фахівців сестринської справи.

Радикальні зміни в системі медсестринської освіти, які відбуваються в Україні в останні десятиліття, суттєво змінили якісні характеристики вимог до сестринського персоналу, що зумовлює необхідність підготовки медсестер нової генерації, які володіють своєю професією і вільно орієнтуються в суміжних сферах діяльності, відповідальних, здатних ефективно виконувати роботу за всіма напрямками спеціальності на рівні світових стандартів, готових до постійного професійного зростання, соціальної та професійної мобільності. Тому медсестринська освіта на всіх рівнях повинна сприяти поступальному розвитку освітніх потреб особистості, а також формувати конкурентоздатних фахівців сестринської справи, здатних знайти свою сферу діяльності за умов переходу до ринкової економіки і становлення ринкових відносин. Однією з пріоритетних функ-

цій професійної освіти є розвиток особистості, що сприяє професійному зростанню майбутніх фахівців сестринської справи.

Для галузі охорони здоров'я вирішення питань професійного зростання, самореалізації та працевлаштування фахівців із середньою медичною освітою є пріоритетним.

Мета роботи – виявити проблеми професійного зростання майбутніх фахівців сестринської справи в медичному коледжі та обґрунтувати напрями їх розв'язання.

Основна частина. Для досягнення поставленої мети і виконання завдань дослідження проаналізовано та узагальнено дані, наведені у вітчизняній літературі з питань реалізації кадрової політики в системі охорони здоров'я. Проведено анкетування студентів 2–4 курсів, які навчаються на базі Миколаївського базового медичного фахового коледжу Миколаївської обласної ради (всього 42 респонденти), з метою з'ясування їх думки щодо проблем професійного зростання та самореалізації фахівців сестринської справи на завершальному етапі навчання в коледжі й етапі працевлаштування. Більшість опитаних (81,1 %) – студенти жіночої статі, що характерно для професії медсестри. Середній вік респондентів становив (19,9±0,16) року.

Забезпечення галузі охорони здоров'я кадрами – досить складне завдання. Необхідно забезпечити галузь достатньою кількістю медичних працівників з

одночасною відповідністю профілю професійної підготовки та кваліфікації реальним потребам трирівневої системи надання медичної допомоги [2, с. 51]. Для системи середньої медичної освіти у розв'язанні цієї проблеми також є свої труднощі, зокрема період входження випускників медичних коледжів у професію. Від того, як вони подолають цей етап, залежить їх особистісний та професійний розвиток, а також те, чи залишаться вони в галузі практичної охорони здоров'я.

Підготовка майбутніх фахівців сестринської справи є складним процесом. Щоб реалізувати цю соціально значущу мету, необхідно не лише оновити зміст і технології освіти, а й, передусім, зорієнтувати систему підготовки майбутніх фахівців сестринської справи на формування соціально та професійно активної особистості, яка володіє високою компетентністю і мобільністю, що уможливають їх творчу реалізацію себе в житті та професійної діяльності. Ефективний розвиток особистості майбутніх фахівців сестринської справи відбувається у процесі успішного оволодіння основами професійної діяльності, значущої для її суб'єкта. Сестринська справа – мистецтво та наука одночасно [3, с. 144], вона вимагає володіння специфічними знаннями і вмінням їх практичного застосування, базується на знанні різних гуманітарних дисциплін, а також наук, що вивчають соціальні, фізичні, медичні та біологічні закономірності. Саме в медичній професії особистісно-професійне зростання – неодмінна умова професійного розвитку.

Сфера діяльності медичного фахівця середньої ланки охоплює питання:

- профілактики захворювань та формування навичок здоров'язбереження (починаючи з раннього дитинства);
- забезпечення належного сестринського догляду за пацієнтами та проведення реабілітаційних заходів;
- розв'язання соціально-психологічних проблем пацієнта;
- дотримання санітарно-епідеміологічного режиму тощо.

Розвиток здібностей фахівців із середньою медичною освітою, розширення сфери діяльності, відповідальності, а отже, самостійності сприяють підвищенню доступності медичної допомоги [4, с. 497]. Раціональне використання фахівців із середньою медичною освітою не лише сприяє підвищенню

доступності та якості медичної допомоги, а й має економічний ефект. Проведені дослідження доводять, що саме ефективне використання знань, умінь, практичного досвіду фахівців із середньою медичною освітою, безперервне вдосконалення якості їх професійної підготовки і перепідготовки, раціональне розміщення приводять до значного покращення якості медичних послуг та підвищення ефективності медичної допомоги [1, 5, 6].

Професійне становлення, зростання і формування особистості базуються на розвитку та саморозвитку особистості в процесі вибору професії, професійної освіти, професійної підготовки та здійснення професійної діяльності. З огляду на це, особливу актуальність становлять дослідження проблем особистісного, життєвого, професійного самовизначення і зростання майбутніх фахівців сестринської справи, педагогічний супровід даних процесів. Професійне зростання майбутніх фахівців сестринської справи проявляється у розвитку їх особистості та індивідуальності шляхом набуття професіоналізму і формування індивідуального стилю діяльності [6, с. 715].

Професійне зростання та самореалізація майбутніх фахівців сестринської справи під час навчання в медичних коледжах є процесом якісних змін особистості студентів, що забезпечують новий рівень її цілісності, трансформації сформованих установок, орієнтацій, потреб, інтересів і мотивів поведінки під дією спеціально організованих педагогічних впливів та внутрішнього саморуку і саморозвитку особистості.

Професійне зростання (самореалізація) – процес становлення і розвитку потенціалу особистості у професійній діяльності, який відбувається безперервно протягом усього життя [7, с. 96]. Поняття охоплює безліч елементів, зокрема професійні установки (вибір і освоєння компетентностей, готовність займатися професійною діяльністю), кар'єрні очікування та їх задоволення, ціннісні орієнтації (пов'язані з престижем професії у суспільстві й оцінкою професійної діяльності), та, зрештою, означає, що особистість приносить максимальну користь собі, близьким та суспільству своєю професійною діяльністю. Загалом у межах процесу професійного зростання та самореалізації доцільно виокремити кілька етапів. Початковим етапом процесу є професійне самовизначення (вибір професії). Наступний етап – отримання професійної освіти, в результаті чого формується певний набір компетентностей, що дає змогу відпо-

відати вимогам роботодавців. Етап працевлаштування та адаптації на конкретному робочому місці з подальшим професійним удосконаленням (кар'єра і занурення у професію) є не менш значущим та змістовним і пов'язаний з виконанням очікувань обраної професійної сфери діяльності [8, 9].

Отже, можна стверджувати, що професійне зростання та самореалізація є основною метою кожного випускника закладу освіти, особливо на перших етапах розвитку кар'єри [9, с. 75]. Велике значення має не лише здобуття сучасної та якісної освіти, а й наявність можливості ефективно застосовувати здобуті теоретичні знання та практичні навички у професійній сфері. Відчуття затребуваності на ринку праці сприяє підвищенню мотивації до закріплення молодого фахівця у відповідній галузі професійної діяльності [8].

З огляду на це, з метою з'ясування думки студентів 2–4 курсів, які навчаються на базі Миколаївського базового медичного фахового коледжу Миколаївської обласної ради (всього 42 респонденти), щодо проблем професійного зростання та самореалізації фахівців сестринської справи на завершальному етапі навчання в коледжі й етапі працевлаштування проведено анкетування. Встановлено, що молодий фахівець на початку своєї професійної діяльності часто стикається з типовими проблемами професійного зростання та самореалізації, характерними для сучасного стану галузі.

Першочерговою проблемою професійного зростання та самореалізації випускників половина опитаних ((50,2±2,49) % на 10 осіб) вважає низький рівень оплати праці середнього медичного персоналу. Одним із показників успішного процесу професійного зростання та самореалізації є можливість працевлаштування молодого фахівця, тому проблемою професійного зростання та самореалізації майбутніх фахівців сестринської справи також респонденти ((31,3±2,37) % на 10 осіб) визначають відсутність вакансій на ринку праці.

Респонденти ((14,9±1,78) % на 10 осіб) висловлюють думку, що відсутність досвіду роботи унеможливить їх працевлаштування на бажану посаду. Невелика кількість опитаних ((4,5±1,03) % на 10 осіб) вважає, що відсутність чи недостатність особистісних та професійних якостей не дозволить їм виконувати покладені на них функціональні обов'язки.

При високій конкуренції на ринку праці респонденти ((8,0±1,35) % на 10 осіб) зазначають, що є

потреба у додатковому навчанні, спеціалізації для успішного працевлаштування в бажаній медичній організації, умови функціонування якої відповідають очікуванням молодого фахівця. Інші студенти ((7,0±1,27) % на 10 осіб) вказують інші проблеми, з якими вони можуть зіткнутися під час працевлаштування, серед них – несприятливий психологічний клімат у колективі, високі фізичні та психологічні навантаження, незручний графік роботи.

У системі професійної підготовки медичних кадрів середньої ланки освітня та медична організації є взаємопов'язаними суб'єктами, зацікавленими у розв'язанні проблем професійного зростання та самореалізації молодих фахівців сестринської справи, їх закріплення на робочому місці. Поряд з якісною організацією процесу професійної підготовки, забезпечення випуску висококомпетентних фахівців сестринської справи, здатних відповідати зростаючим вимогам системи надання медичної допомоги, освітній організації необхідно забезпечити супровід періоду працевлаштування випускників, значущого періоду з позиції професійного зростання та самореалізації молодих фахівців. Доцільним є створення на базі освітніх організацій центрів сприяння працевлаштуванню випускників, основними функціями яких є інформаційне, психологічне та юридичне консультування, забезпечення допомоги в пошуку відповідної вакансії, що відповідає очікуванням майбутніх фахівців сестринської справи, організація взаємодії з роботодавцями і службами зайнятості. Ці функції можуть зосереджуватися в базовій освітній організації, методичний центр (викладачі, методисти) якої займається цими питаннями.

Важливим напрямом діяльності медичної організації є створення умов професійного зростання та самореалізації випускників. З метою забезпечення умов професійного зростання та самореалізації фахівців із середньою медичною освітою керівникам медичних організацій необхідно реалізувати низку заходів. Такими заходами є: створення сприятливих умов праці, сучасне матеріально-технічне оснащення робочого місця, надання соціальних гарантій, сприяння формуванню позитивного психологічного клімату в колективі, застосування різних форм мотивації трудової діяльності.

Створення сприятливих умов праці (забезпечення відповідної заробітної плати, раціональне розподілення навантаження) є головним завданням керівника. Недооцінка значущості цього чинника може

стати перешкодою для професійної самореалізації фахівців сестринської справи, що підтверджено результатами опитування студентів медичного коледжу. Ці заходи вимагають значних витрат. Однак такі заходи, як організація кімнати відпочинку або психологічного розвантаження, застосування ергономічних технологій, нематеріальних форм мотивації, не потребують великих витрат та можуть бути використані будь-якою медичною організацією. Для розв'язання цієї проблеми активно розробляють і реалізують різні програми та заходи, спрямовані на вирішення питання забезпечення системи охорони здоров'я компетентними фахівцями, зокрема середнім медичним персоналом, у межах яких окремо розглядають комплекс заходів щодо збільшення заробітної плати медичних працівників [4, с. 500].

Забезпеченість робочого місця (наявність персонального комп'ютера, витратного матеріалу, інструментарію тощо), формування позитивного психологічного клімату, надання соціальних гарантій і відчуття соціальної захищеності є значущими аспектами професійного зростання та самореалізації майбутніх фахівців сестринської справи. Розробка і застосування різних форм мотивації професійної діяльності – невід'ємний елемент професійного зростання та самореалізації середнього медичного персоналу. Важливою умовою залучення фахівця та мотивуючим чинником, особливо для молодого фахівця, є надання можливості кар'єрного зростання. Підтримка з боку керівника, створення умов розвитку, сприяння досягненню високих результатів стимулюватимуть майбутніх фахівців сестринської

справи якісно й ефективно займатися професійною діяльністю, забезпечать розкриття їх потенціалу та надання додаткових можливостей.

Висновки. За умов реформування системи охорони здоров'я зростає роль сестринського персоналу в наданні медичної допомоги. Однак сучасна ситуація в практичній системі охорони здоров'я в Україні характеризується диспропорціями у співвідношенні лікарського і сестринського персоналу та дефіцитом компетентних фахівців сестринської справи. Усе це унеможливує повною мірою використовувати потенціал фахівців сестринської справи з метою підвищення доступності та якості медичної допомоги населенню. Одним з основних напрямів вирішення питання забезпечення системи охорони здоров'я медичними кадрами середньої ланки є створення умов професійного зростання та самореалізації і закріплення сестринських кадрів у медичних організаціях державного сектора.

Основними напрямками, що сприяють професійному зростанню та самореалізації майбутніх фахівців сестринської справи, є вдосконалення діяльності освітніх організацій (медичних коледжів) у сфері професійної орієнтації, формування теоретичних знань і практичних навичок, сприяння працевлаштуванню та його моніторингу, активізація роботи медичних організацій щодо створення умов професійного зростання та самореалізації середнього медичного персоналу і спільна діяльність з розвитку особистісних та професійних якостей, адаптації молодих фахівців і сприяння процесу становлення середнього медичного працівника.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Демянчук М. Р. Теорія і практика професійної підготовки майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи у коледжах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук / М. Р. Демянчук. – Хмельницький, 2021. – 39 с.

2. Ковтун О. М. Педагогічні умови формування світоглядної культури майбутніх медичних сестер / О. М. Ковтун // *Colloquium-journal*. – 2020. – Vol. 33 (85). – P. 50–55.

3. Ingrassia A. Reflexivity in the medical encounter: contributions from post-modern systemic practice / A. Ingrassia // *Journal of Family Therapy*. – 2013. – Vol. 35 (2). – P. 139–158.

4. Cheek D. J. Pharmacogenomics and implications for nursing practice / D. J. Cheek, L. Bashore, D. A. Brazeau //

Journal of Nursing Scholarship. – 2015. – Vol. 6 (47). – P. 496–504.

5. Negin M. A. Occupational hazards in nursing / M. A. Negin // *Nursing and midwifery studies*. – 2014. – Vol. 3 (3). – P. 185–192.

6. Notzer N. The impact of bachelor degree completion programs on career development of nurses in Israel / N. Notzer, J. Ribac, R. Abramovitz // *International Journal of Nursing Studies*. – 2013. – Vol. 41. – P. 713–719.

7. Колісник-Гуменюк Ю. І. Формування професійно-етичної культури майбутніх фахівців у процесі гуманітарної підготовки в медичних коледжах : монографія / Ю. В. Колісник-Гуменюк. – Львів : Край, 2013. – 296 с.

8. Данюк М. І. Формування професійно значущих якостей майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи

в процесі фахової підготовки: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Данюк Марія Іллівна. – Тернопіль, 2016. – 309 с.
9. Коваленко О. О. Значення самостійності як особистісно-професійної якості молодшого медичного

персоналу в умовах реформування медичної галузі в Україні / О. О. Коваленко // Педагогіка та психологія. – 2013. – Вип. 43. – С. 73–82.

REFERENCES

1. Demianchuk, M.R. (2021). Teoriia i praktyka profesiinoi pidhotovky maibutnikh molodshykh spetsialistiv sestrynskoi spravy u koledzhakh [Theory and practice of professional training of future junior nursing specialists in colleges]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Khmelnytskyi [in Ukrainian].
2. Kovtun, O.M. (2020). Pedagogichni umovy formuvannia svitohliadnoi kultury maibutnikh medychnykh sester [Pedagogical conditions for the formation of worldview culture of future nurses]. *Colloquium-journal*, 33(85), 50-55 [in Ukrainian].
3. Ingrassia, A. (2013). Reflexivity in the medical encounter: contributions from post-modern systemic practice. *Journal of Family Therapy*, 35(2), 139-158.
4. Cheek, D.J., Bashore, L., & Brazeau, D.A. (2015). Pharmacogenomics and implications for nursing practice. *Journal of Nursing Scholarship*, 6(47), 496-504.
5. Negin, M.A. (2014). Occupational hazards in nursing. *Nursing and midwifery studies*, 3(3), 185-192.
6. Notzer, N., Ribac, J., & Abramovitz, R. (2013). The impact of bachelor degree completion programs on career development of nurses in Israel. *International Journal of Nursing Studies*, 41, 713-719.
7. Kolisnyk-Humeniuk, Yu.I. (2013). *Formuvannia profesiino-etychnoi kultury maibutnikh fakhivtsiv u protsesi humanitarnoi pidhotovky v medychnykh koledzhakh [Formation of professional and ethical culture of future specialists in the process of humanitarian training in medical colleges]*. Lviv: «Krai», 296 [in Ukrainian].
8. Daniuk, M.I. (2016). Formuvannia profesiino zachushchyykh yakosti maibutnikh molodshykh spetsialistiv sestrynskoi spravy v protsesi fakhovoi pidhotovky [Formation of professionally significant qualities of future junior nursing specialists in the process of professional training]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Ternopil [in Ukrainian].
9. Kovalenko, O.O. (2013). Znachennia samostiinosti yak osobystisno-profesiinoi yakosti molodshoho medychnoho personalu v umovakh reformuvannia medychnoi haluzi v Ukraini [The value of independence as a personal and professional quality of junior medical personnel in the conditions of reforming the medical industry in Ukraine]. *Pedahohika ta psykholohiia – Pedagogy and psychology*, 43, 73-82 [in Ukrainian].

Отримано 16.11.2023